

Veranderingen in arbeidsparticipatie van gescheiden moeders

Suzanne Peek

Gescheiden moeders stoppen twee keer zo vaak met werken dan niet gescheiden moeders. Ook beginnen ze vaker met werken. Wanneer er gecontroleerd wordt voor onder meer onderwijsniveau en leeftijd blijft deze samenhang bestaan. Voor gescheiden moeders met een nieuwe partner is deze samenhang sterker dan voor alleenstaande gescheiden moeders. Voor de lange termijn bestaat er alleen voor stoppen met werken een significant verschil tussen gescheiden en niet gescheiden moeders.

1 Inleiding

De overheid streeft er met haar emancipatiebeleid naar de arbeidsparticipatie van vrouwen te verhogen en op die manier het verwerven van eigen inkomen te stimuleren. Met een stijgend aantal werkende vrouwen lijkt dit beleid zijn vruchten af te werpen (Van den Brakel en Leufkens, 2011). Het emancipatiebeleid is vooral gericht op het vergroten van de economische zelfstandigheid. Dat wil zeggen dat men door betaald werk minimaal een inkomen op bijstandsniveau heeft. In de afgelopen tien jaar tijd is de economische zelfstandigheid van vrouwen van 15 tot 65 jaar toegenomen van 39 procent in 2001 naar 47 procent in 2010 (CBS, 2012). Dit aandeel blijft wel nog steeds achter bij dat van mannen: van hen is ongeveer 70 procent economisch zelfstandig. Reden hiervoor is deels de lagere arbeidsparticipatie van vrouwen en ook het hoge aandeel vrouwen met een deeltijdbaan speelt een rol. Vooral wanneer er kinderen komen, gaan veel vrouwen minder uren werken of stoppen zelfs met werken.

Hoewel bijna 60 procent van de gehuwde of samenwonende moeders met minderjarige kinderen in 2010 economisch zelfstandig was, had 11 procent geen eigen inkomen en was dus voor het levensonderhoud afhankelijk van de partner. Van de overige moeders had 7 procent een uitkering, terwijl 22 procent weliswaar buitenshuis werkte, maar daarmee niet genoeg verdiende om zichzelf te financieel te kunnen redden (Van den Brakel, 2012). Ruim 40 procent van deze moeders bevond zich dus in een kwetsbare financiële positie.

Het gebrek aan economische zelfstandigheid kan deze moeders parten spelen bij een scheiding. Immers niet altijd wordt er alimentatie toegekend en bovendien is deze vaak niet voldoende om het verlies aan inkomsten te compenseren. Vanaf de jaren zestig is het aantal huwelijken afgenomen en het aantal echtscheidingen gestegen. Rond 1960 scheidden er jaarlijks 2 per 1 000 gehuwde vrouwen. Een halve eeuw later, in 2010, zijn dat er met 9 per 1 000 gehuwde vrouwen meer dan vier keer zo veel. Bij 55 procent van de scheidingen waren in 2011 minderjarige kinderen betrokken. De meeste kinderen blijven na de scheiding bij de moeder wonen.

Dit artikel richt zich op de vraag in hoeverre de arbeidsparticipatie van moeders verandert rondom een (echt)scheiding. Uit een eerder onderzoek van Bouman (2005) kwam naar voren dat moeders die kort geleden gescheiden zijn, vaker gaan werken om de negatieve gevolgen van een echtscheiding op te vangen. Dit gold ook voor moeders met een nieuwe partner, omdat zij zich door het ervaren van een echtscheiding realiseerden hoe belangrijk het is om financieel zelfredzaam te zijn. Het kan echter ook zijn dat na een scheiding meer moeders stoppen met werken, omdat ze door de scheiding (grotendeels) alleen voor de verzorging van de kinderen kwamen te staan.

In dit artikel wordt behalve op de veranderingen in de arbeidsparticipatie rondom de scheiding, ook ingegaan op de veranderingen op de lange termijn. Aannemelijk is namelijk dat niet alle veranderingen zich direct na de scheiding zullen voordoen. Zo kan het zijn dat vrouwen eerst hun thuissituatie op orde willen hebben voordat ze beginnen met werken. Of dat het even duurt voordat ze een baan hebben gevonden. Omdat een deel van de moeders na de scheiding een nieuwe partner heeft, wordt er tevens een vergelijking gemaakt tussen gescheiden moeders met en zonder nieuwe partner.

Voor dit onderzoek is voor de jaren 1999–2009 gebruik gemaakt van verschillende registerdata uit het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). De data hebben betrekking op vrouwen van 15 tot 65 jaar die als ouder in een huishouden met kinderen aanwezig zijn. Hierbij is het jongste, thuiswonende kind jonger dan 18 jaar. Deze vrouwen worden in het artikel aangeduid als 'moeders.' Onder een scheiding wordt in dit artikel 'uit elkaar gaan' verstaan: het gaat dus om gehuwden en ongehuwd samenwonenden (met of zonder geregistreerd partnerschap) die uit elkaar gaan, ook als ze officieel nog gehuwd zijn. Van arbeidsdeelname is sprake wanneer iemand een betaalde baan heeft van ten minste één uur per week.

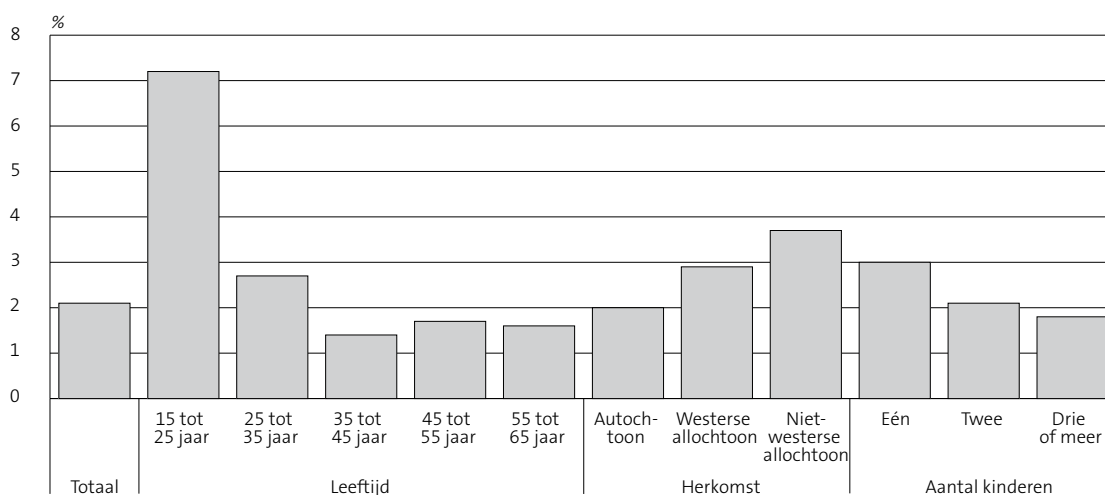
2 Welke vrouwen zijn gescheiden?

In 2009 waren er 2 miljoen gehuwde of samenwonende moeders en ruim 300 duizend alleenstaande moeders van 15 tot 65 jaar. Vergeleken met 1999 was het aantal gehuwde moeders met een partner iets afgenomen, terwijl het aantal alleenstaande moeders juist was toegenomen.

Deze trend komt onder andere door een lichte toename van het aantal jaarlijkse scheidingen. Tussen september 2008 en september 2009 waren er 40 duizend moeders die een scheiding meemaakten. Tien jaar daarvoor waren dat er 36 duizend. Dat zijn 2,1 procent respectievelijk 1,9 procent van alle moeders met een partner.

Onder jonge moeders was het aandeel dat gescheiden is groter dan onder moeders van 35 jaar en ouder. Wel ging het vooral bij de moeders onder de 25 jaar om een betrekkelijk kleine groep. Ook waren er naar verhouding meer niet-westers allochtone moeders dan autochtone moeders die zijn gescheiden. Ditzelfde gold voor moeders met één kind in vergelijking met moeders met twee of meer thuiswonende, minderjarige kinderen.

2.1 Gescheiden moeders tussen september 2008 en september 2009

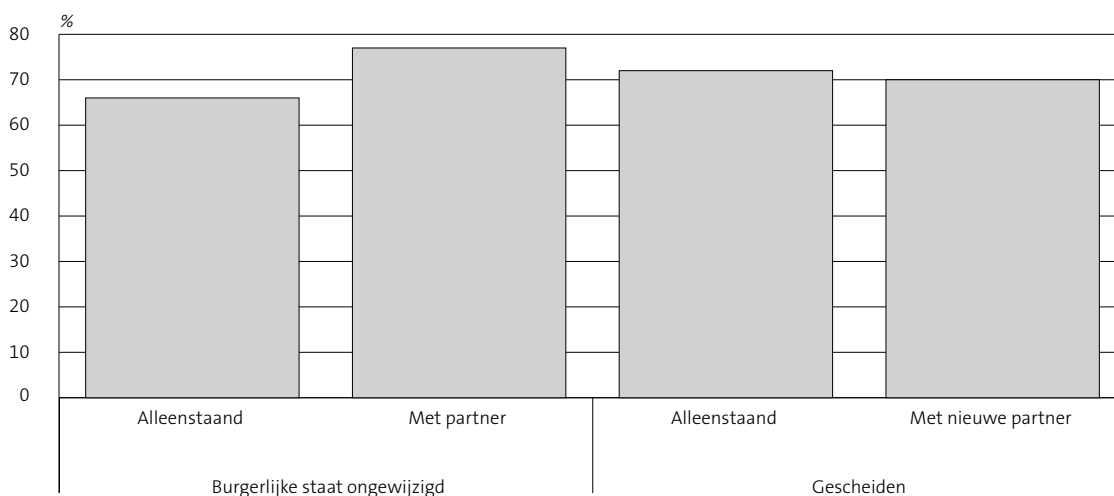
Van de moeders die tussen september 2008 en 2009 een scheiding doormaakten, waren er 37 duizend na hun scheiding alleenstaand, terwijl bijna 3 duizend (7,3 procent van het totale aantal gescheiden moeders) een nieuwe partner hadden met wie ze samenwoonden. In de periode tussen 1999 en 2000 had gemiddeld 8,7 procent van de gescheiden moeders in het jaar van de scheiding een nieuwe partner. Het aandeel is dus vanaf het begin van de eeuw iets afgenomen.

3 Arbeidsparticipatie van moeders in het jaar van scheiden

De arbeidsparticipatie van vrouwen van 15 tot 65 jaar is de laatste jaren fors toegenomen. In 2009 werkten ruim 3,7 miljoen vrouwen (67 procent) één uur of meer per week; in 1999 waren dit er nog 3 miljoen (57 procent).¹⁾ Ook onder moeders is deze toename te zien. Zo steeg het aandeel moeders met een baan van 56 procent in 1999 naar 72 procent in 2009.

Van de 37 duizend moeders die tussen 2008 en 2009 scheidden en er alleen voor kwamen te staan had 72 procent in 2009, dat wil zeggen in het jaar van scheiden, een betaalde baan van één uur per week of meer. Bij de gescheiden vrouwen met een nieuwe partner ging dat met 70 procent om een vergelijkbaar aandeel. De arbeidsparticipatie was het hoogst bij de moeders met een partner die niet gescheiden waren: van hen was 76 procent aan het werk. Alleenstaande moeders, die tussen 2008 en 2009 alleenstaand waren gebleven, werkten met een aandeel van 65 procent het minst vaak.

3.1 Arbeidsparticipatie¹⁾ moeders in 2009 naar verandering burgerlijke staat in 2008/2009

¹⁾ Betaald werk van één uur of meer per week

4 Veranderingen van arbeidsparticipatie rondom de scheiding

Het is niet alleen interessant om naar de arbeidsparticipatie in het jaar van scheiding te kijken, maar ook naar de verandering van arbeidsparticipatie. Daarbij gaat het om het aandeel moeders dat stopt met werken en het aandeel dat juist begint met werken. Er wordt een vergelijking gemaakt tussen de (al dan

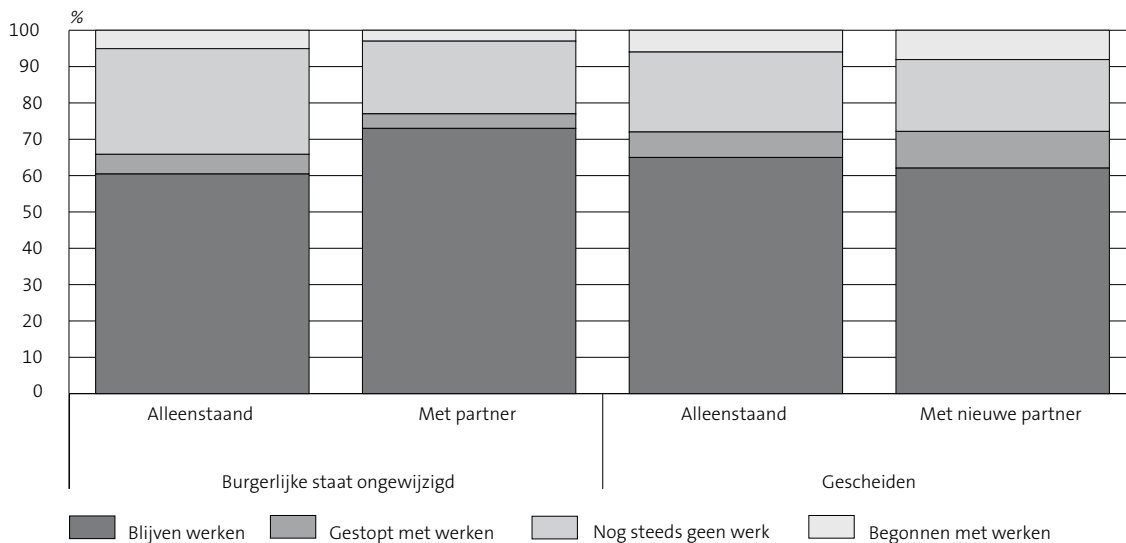
¹⁾ Voor dit onderzoek is het SSB banenbestand gebruikt. Over arbeidsparticipatie publiceert het CBS ook op basis van de Enquête Beroepsbevolking. Tussen beide bestanden bestaan kleine verschillen, doordat o.a. in het SSB banen vanaf 1 uur worden meegenomen en in de EBB vanaf 12 uur.

niet weer samenwonende) gescheiden moeders en de moeders die niet gescheiden zijn. Op deze manier kan er eveneens in kaart gebracht worden welke ontwikkelingen er optreden in de arbeidsparticipatie van moeders met een partner.

In de periode september 2008 tot en met september 2009 is 4 procent van de moeders gestopt met werken. Gescheiden moeders stopten vaker met werken dan moeders die nog steeds een partner hebben: 7 procent versus 4 procent. Dit kan er mee te maken hebben dat wanneer vrouwen er alleen voor komen te staan, zij meer tijd nodig hebben voor de zorg van het kind en het huishouden (Bouman, 2005). Van de gescheiden moeders stopten degenen die na een scheiding opnieuw gingen samenwonen vaker met werken dan degenen die alleenstaand waren, namelijk 10 procent tegenover 7 procent.

Tegelijkertijd is 4 procent van de moeders in deze periode begonnen met werken. Gescheiden moeders startten vaker met werken dan moeders met een partner: 6 procent versus 4 procent. Een reden hiervoor zou kunnen zijn dat gescheiden moeders zonder baan zelf voor het gezinsinkomen moeten zorgen, nu het inkomen van de partner is weggefallen. Daarnaast kan het zijn dat zij beseffen hoe belangrijk het is om financieel onafhankelijk te zijn (Bouman, 2005). Gescheiden moeders met een nieuwe partner blijken vaker te beginnen met werken dan alleenstaande gescheiden moeders.

4.1 Verandering arbeidspositie moeders naar verandering burgerlijke staat, 2008/2009

Dat gescheiden moeders vaker stoppen en ook vaker beginnen met werken dan moeders die bij hun partner gebleven zijn, geldt eveneens in subgroepen. Wel zijn bij westerse allochtonen de gescheiden alleenstaande moeders iets vaker gestopt met werken dan de gescheiden moeders met een nieuwe partner.

5 Logistische regressie analyse: veranderingen rondom de scheiding

Uit paragraaf 4 kwam naar voren naar voren dat moeders rondom een scheiding vaker stoppen en beginnen met werken dan moeders die bij hun partner bleven. Verschillende achtergrondkenmerken zoals

leeftijd, herkomst en onderwijsniveau spelen hierbij een rol. Om met deze kenmerken rekening te kunnen houden, zijn logistische regressieanalyses uitgevoerd.

De afhankelijke variabelen in deze regressieanalyse zijn: stoppen met werken en starten met werken. De verklarende variabelen in het model zijn: onderwijsniveau, herkomst, aantal kinderen, leeftijd van de moeder en leeftijd van het jongste kind. Deze variabelen worden meegenomen omdat de verwachting is dat zij invloed hebben op de kans voor vrouwen om al dan niet te scheiden en aan het werk te zijn (De Vries, 2011).

De referentiegroepen bij de multivariate analyse bestaat uit moeders met een partner, moeders tussen 35 en 45 jaar oud, moeders met 1 kind van 0 tot 3 jaar oud en moeders met een laag opleidingsniveau. Het verschil wordt weergegeven door middel van een odds ratio's. De uitkomsten staan in tabel B.1.

Gescheiden moeders hebben een statistisch significant grotere kans om te stoppen en te beginnen met werken dan moeders met een partner. Deze kans is ruim twee keer zo groot. De odds ratio is het grootste voor moeders die na de scheiding opnieuw zijn gaan samenwonen. Wanneer er gecontroleerd wordt voor diverse achtergrondkenmerken wordt de samenhang tussen scheiding en stoppen en beginnen met werken minder groot, maar is nog steeds significant.

In de multivariate analyse worden tevens eerdere bevindingen wat betreft de verschillende achtergrondkenmerken grotendeels bevestigd. Voor niet-westerse allochtonen is de kans om te stoppen en te beginnen met werken iets groter dan voor westerse allochtonen. Voor onderwijsniveau geldt hoe hoger opgeleid, des te kleiner kans om te stoppen en starten met werken.

6 Veranderingen in arbeidsparticipatie na vier jaar

Mogelijk treden er niet alleen veranderingen op in de arbeidsparticipatie van moeders rondom echtscheiding maar ook op de lange termijn. Daarom is ook situatie vier jaar na scheiding onderzocht. Wat bleek was dat ruim 21 duizend van de 30 duizend tussen 2005 en 2006 gescheiden moeders na vier jaar nog steeds alleenstaand is en dat ongeveer 9 duizend gescheiden moeders een nieuwe partner hebben.

Kijk je naar de verandering van arbeidsparticipatie dan blijkt dat gescheiden moeders ook vier jaar na de scheiding vaker te stoppen en te beginnen met werken dan de moeders die bij hun partner gebleven zijn. Wel is het verschil kleiner dan rondom de scheiding, namelijk 1 procentpunt. Het aandeel moeders dat stopt of begint met werken is op de lange termijn groter dan op de korte termijn. Dit is ook logisch omdat vrouwen in vier jaar meer tijd hebben om te stoppen of te starten.

7 Logistische regressie analyse: veranderingen na vier jaar

Ook voor de lange termijn is er een logistische regressieanalyse uitgevoerd waarbij gecontroleerd is voor achtergrondkenmerken, zie tabel B.2. Hieruit blijkt dat op de lange termijn de groep gescheiden alleenstaande moeders, wat betreft starten met werken, niet langer significant afwijkt van de moeders die bij hun partner gebleven zijn. Dit in tegenstelling tot de situatie rondom scheiding waar het verschil nog wel significant was.

Op de lange termijn lijkt het aantal minderjarige thuiswonende kinderen minder bepalend te zijn voor het al dan niet stoppen met werken dan rondom de scheiding. Voor het beginnen met werken is deze kans op de lange termijn juist groter. Wat betreft de leeftijd van de moeder, lijkt de jongste leeftijdscategorie op de

lange termijn iets minder af te wijken van de andere categorieën. Daarnaast hebben moeders tussen 55 en 65 jaar oud een significant grotere kans om te stoppen met werken; eerder was deze kans nog niet significant.

De leeftijd van het jongste kind lijkt bij starten met werken meer van belang op de lange termijn dan rondom de scheiding. Voor het onderwijsniveau geldt het omgekeerde voor het stoppen met werken.

8 Conclusie

In dit onderzoek stond de vraag centraal in hoeverre de arbeidsparticipatie van moeders verandert rondom scheiding. Gebleken is dat gescheiden moeders in vergelijking met moeders die bij hun partner beleven vaker stoppen en ook vaker beginnen met werken. Dat geldt vooral voor gescheiden moeders met een nieuwe partner. Dit gaat ook op wanneer er wordt gecorrigeerd voor verschillende achtergrondkenmerken. Wel is de samenhang tussen scheiding en arbeidsparticipatie na controle voor de verschillende achtergrondkenmerken iets zwakker.

Over het algemeen is op de lange termijn eenzelfde patroon te zien als voor rondom scheiding. Alleen is zowel het aandeel moeders dat stopt met werken als het aandeel dat begint met werken op de langere termijn iets groter dan rondom scheiding. Bovendien bestaat er op de lange termijn alleen voor stoppen met werken een significant verschil tussen gescheiden en niet gescheiden moeders.

Technische toelichting

In dit artikel is gebruik gemaakt van het banenbestand van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB). Dit is een stelsel van koppelbare registers en enquêtes. Per jaargang worden meer dan 50 registers gebruikt. Daarnaast is ook informatie opgenomen uit enkele enquêtes. Met gegevens uit het SSB worden over verschillende onderwerpen statistieken gemaakt en wordt sociaalwetenschappelijk onderzoek uitgevoerd.

Van de vrouwen die zijn gescheiden is zowel de verandering in arbeidsparticipatie rondom de scheiding bekeken als die vier jaar na scheiding. Bij de arbeidsparticipatie rondom scheiding gaat het om veranderingen die plaatsvinden tussen september 2008 en september 2009. Bij de lange termijn gaat het om de periode september 2006 en september 2009. Verder is rekening gehouden met een aantal persoons- en achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, herkomst, opleidingsniveau, aantal thuiswonende minderjarige kinderen in het huishouden en de leeftijd van het jongste thuiswonende kind. Er zijn hiertoe logistische regressieanalyses uitgevoerd. Bij de logistische regressieanalyses geeft de odds ratio de samenhang weer. Een odds ratio kleiner dan 1 betekent een negatieve samenhang tussen een kenmerk en het stoppen of beginnen met werken, terwijl een odds ratio groter dan 1 een positieve samenhang impliceert.

Bij deze analyse moet ook een referentiecategorie worden gekozen. Voor veel achtergrondkenmerken is daarvoor de grootste groep gekozen.

Begrippen

Arbeidsparticipatie

Het aandeel personen met een baan van ten minste één uur per week gerelateerd aan het totaal aantal personen in de betreffende leeftijdscategorie.

Baan

Een expliciete of impliciete arbeidsovereenkomst tussen een persoon en een economische eenheid waarin is vastgelegd dat arbeid zal worden verricht waartegen een (financiële) beloning staat. In dit onderzoek gaat het om werknemers en zelfstandigen die minimaal 1 uur per week betaalde arbeid verrichten.

Economische zelfstandigheid

Iemand is economisch zelfstandig wanneer zijn of haar inkomsten uit arbeid of eigen onderneming meer dan 70 procent van het nettominimumloon bedragen. Dit is het bijstandsniveau van een alleenstaande. In 2009 lag de grens voor economische zelfstandigheid op 860 euro per maand. Uitkeringen, huurtoeslag, kinderbijslag, ontvangen partneralimentatie en inkomsten uit vermogen dragen niet bij tot economische zelfstandigheid.

Scheiding

Ontbinding van een huwelijk, geregistreerd partnerschap en ongehuwd samenwonend zonder geregistreerd partnerschap. Het gaat steeds om het uit elkaar gaan.

Literatuur

Bouman, A. M. (2005). Arbeidsparticipatie van vrouwen rond de echtscheiding. *Bevolkingstrends*, 1/2005

Brakel, M. van den, en K. Leufkens (2011). Economische zelfstandigheid van werkende mannen en vrouwen. *Sociaaleconomische trends*, 1/2011.

Brakel, M. van den (2012). Financieel kwetsbare vrouwen. *Sociaaleconomische trends*, 3/2012.

CBS (2012). *Welvaart in Nederland. Inkomen, vermogen en bestedingen van huishoudens en personen*. Den Haag/Heerlen.

Vries, J. de (2011). Echtscheiding en arbeidsparticipatie van moeders. Haalbaarheidsonderzoek. Interne notitie Centraal Bureau voor de Statistiek.

B.1 Logistische regressie voor de kans op stoppen met werken en beginnen met werken van gescheiden moeders van 15 tot 65 jaar, 2008/2009

	Kans op stoppen met werken		Kans op beginnen met werken	
	Model 1 odds ratio	Model 2 odds ratio	Model 1 odds ratio	Model 2 odds ratio
Burgerlijke staat				
Gescheiden, alleenstaand	1,923*	1,573*	1,714*	1,377*
Gescheiden, nieuwe partner	2,835*	2,033*	2,129*	1,478*
Gehuwd, samenwonend	ref.	ref.	ref.	ref.
Herkomst				
Autochtoon		ref.		ref.
Westerse allochtoon		1,340*		1,376*
Niet-westerse allochtoon		1,370*		1,372*
Leeftijd				
15 tot 25 jaar		1,728*		2,621*
25 tot 35 jaar		1,132*		1,194*
35 tot 45 jaar		ref.		ref.
45 tot 55 jaar		0,851*		0,929*
55 tot 65 jaar		0,683*		0,784
Onderwijsniveau				
Laag		ref.		ref.
Midden		0,832*		0,833*
Hoog		0,596*		0,602*
Aantal kinderen				
1 kind		ref.		ref.
2 kinderen		0,876*		1,094*
3 of meer kinderen		0,931*		1,394*
Leeftijd jongste kind				
0 tot 4 jaar		ref.		ref.
4 tot 12 jaar		0,956*		0,984
12 tot 18 jaar		0,782*		0,714*
n (ongewogen)	559 360	559 360	559 360	559 360
Pseudo R kwadraat (Nagelkerke)	0,007	0,027	0,005	0,033

* = p<,05

B.2 Logistische regressie voor de kans op stoppen met werken en beginnen met werken van gescheiden moeders van 15 tot 65 jaar, 2006/2009

	Kans op stoppen met werken		Kans op beginnen met werken	
	model 1 odds ratio	model 2 odds ratio	model 1 odds ratio	model 2 odds ratio
Burgerlijke staat				
Gescheiden, alleenstaand	1,117	1,029	1,181	1,051
Gescheiden, nieuwe partner	1,572*	1,355*	1,214	0,988
Gehuwd, samenwonend	ref.	ref.	ref.	ref.
Herkomst				
Autochtoon		ref.		ref.
Westerse allochtoon		1,222*		1,283*
Niet-westerse allochtoon		1,303*		1,316*
Leeftijd				
15 tot 25 jaar		1,325*		2,209*
25 tot 35 jaar		1,128*		1,137*
35 tot 45 jaar		ref.		ref.
45 tot 55 jaar		0,914*		0,916*
55 tot 65 jaar		1,443*		0,882
Onderwijsniveau				
Laag		ref.		ref.
Midden		0,815*		0,804*
Hoog		0,620*		0,505*
Aantal kinderen				
1 kind		ref.		ref.
2 kinderen		0,856*		1,244*
3 of meer kinderen		0,888*		1,685*
Leeftijd jongste kind				
0 tot 4 jaar		ref.		ref.
4 tot 12 jaar		0,787*		0,992
12 tot 18 jaar		0,790*		0,628*
n (ongewogen)	398 857	398 857	398 857	398 857
Pseudo R kwadraat (Nagelkerke)	0,003	0,015	0,005	0,035

* = p<,05